

Н. Б. Отрешко

Контркультура

КОНТРКУЛЬТУРА – субкультура, прихильники якої відкидають норми та цінності домінантної [культури](#) і практикують альтернативні стилі життя. К. особливо поширена серед молоді, оскільки вона легше й швидше сприймає нові культурні стандарти. Часом найінтенсивнішого поширення К. вважають 1960-і рр., коли частина молоді відкинула цінності зх. культури – *прагматизм, раціоналізм, значення матеріал. благ, кар'єр. зростання* – і прагнула жити в середовищі, де все це замінено цінностями [гуманізму](#): безмеж. розвитком особистості, безпосередністю, спонтанністю, терпимістю. Інколи К. ставала політ. силою, як у випадках протестів амер. молоді проти війни у В'єтнамі 1965–73 чи рад. молодіж. [андерґраунду](#). Термін «К.» уперше використав 1968 амер. соціолог Т. Роззак на позначення різних рухів, спрямов. проти т. зв. культури батьків. Відтак К. є не окремою субкультурою, а конгломератом різних ідеологій: ліворадикал. філософії, [екзистенціалізму](#), *неофройдизму*, утопіч. і ранньохристиян. традицій, *романтизму, сх. містики, авангарду* 1920-х рр. (див. [Авангардизм](#)), практик ранніх хіпі та бітників. За всієї анархічності, у К. виокремлюють містич. і політ. напрями. У Європі гол. метою представників К. була зміна політ. реальності, у США об'єктом трансформації виступала свідомість (звідси використання у ритуалах психоактив. речовин і сх. реліг. практик). Протистояння двох напрямів К. простежується в полеміці її ідеологів Т. Роззака і Г. Маркузе, хоча заг. платформа обох – незадоволеність репресив. цивілізацією, де культура є інструментом придушення індивідуума. За Г. Маркузе, у цивілізації майбутнього мистецтво вийде з рамок худож. форми і стане формою реальності. Натомість Т. Роззак вважав світогляд Г. Маркузе недостатньо радикал., а тому закликав зробити крок від європ. раціональності до сх. *окультизму* та первіс. шаманства. К. передбачала відсутність розриву між об'єктом і суб'єктом, що зумовило підвищений інтерес до засобів, які дозволяють відродити відчуття єдності; заперечення науки; спроби руйнування суті існуючої культури. Театралізація життєвого простору набула тотал. характеру: розповсюдилися перфоманс, хепенінг, багатотисячні рок-фестивалі під відкритим небом; зародилася іронічна, ігрова стилістика *постмодернізму*. К. вимагала відкинути політ. революцію як неефективну форму *радикалізму* і визнати осн. принципом свободу та спонтанність сексуал. стосунків, пропонувала містично-окультну техніку виходу за межі не лише ідеології, але й розумної свідомості взагалі (для цього Т. Лірі, який 1962 організував Міжнар. федерацію внутр.

свободи, рекомендував широко використовувати галюциногенні наркотичні засоби). 1967 лідери контркультур. руху Р. Леннінг, П. Гудмен, А. Гінзберг і Г. Маркузе провели у Лондоні Конгрес з діалектики звільнення, який проголосив фундам. принципами революції свідомості вседозволеність і свободу насолоди (за умови, що вони не шкодять іншим), пост- і антиполіт. позицію, спонтанність, оптиміст. погляд на природу людини. Ідеологи назвали такий рух постекзистенціальним. У США К. сприяла розквіту руху комун хіпі, де сотні тисяч американців отримували альтернатив. соц. досвід. Можливості, що відкрилися поколінню 1960-х рр., використовували по-різному – від задоволення потреби у гострих відчуттях до справж. перетворення внутр. світу. У 1970-і рр. виникли т. зв. сх. учення зх. походження на зразок свідомості Крішни. Соціологи пояснювали популярність сх. учень втомую від вседозволеності та потребою в аскетич. самообмеженні, здатному надати комуні хіпі вигляду замкненого реліг. ордену. До цього додавалися спроби відродження давніх язичниц. релігій. Послідовники язичниц. руху презентували себе як анарх., панкультурне суспільство шанувальників богів і богинь природи. У цій суміші на перше місце поступово вийшов окультизм із його улюбленим персонажем – дияволом (1970 відбувся перший фестиваль окульт. мистецтв у США). Консервативна революція 1970-х рр. ознаменувала кінець К., оскільки розвинене суспільство спроможне абсорбувати альтернативу в будь-якому вигляді. Наслідками контркультур. вибуху стали «лівий» тероризм, фемінізм, рух «зелених».

Рекомендована література

1. Th. Rozzak. The Making in Counter-Culture. Reflection on the Technocratic Society and its Youthful Opposition. New York, 1969;
2. T. F. Leary. The Politics of Ecstasy. London; New York, 1970;
3. Социология контркультуры. Критический анализ. Москва, 1980;
4. Чеснокова В. Язык социологии. Москва, 2009.

Бібліографічний опис:

Контркультура / Н. Б. Отрешко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-5048>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).